

СЕКЦІЯ 4 ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 658:621(477)

Афанасьєв Б.В.
*старший викладач кафедри менеджменту
Української академії банківської справи
Національного банку України*

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті проаналізовано сучасний стан економіки машинобудування в Україні та досліджено поточні проблеми розвитку галузі. На основі дослідження виявлено негативні наслідки впливу світової фінансової кризи на діяльність підприємств машинобудівної галузі. Крім того, у роботі визначено основні перспективи розвитку машинобудівного комплексу України в подальші роки.

Ключові слова: машинобудування, науково-технічний прогрес, промисловість, інновації, машинобудівний комплекс України.

Афанасьев Б.В. ЭКОНОМИКА ПРЕДПРИЯТИЙ МАШИНОСТРОЕНИЯ УКРАИНЫ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

В статье проанализировано современное состояние экономики машиностроения в Украине и исследованы текущие проблемы развития отрасли. На основе проведенного исследования выявлены негативные последствия влияния мирового финансового кризиса на деятельность предприятий машиностроительной отрасли. Кроме того, в работе определены основные перспективы развития машиностроительного комплекса Украины в последующие годы.

Ключевые слова: машиностроение, научно-технический прогресс, промышленность, инновации, машиностроительный комплекс.

Afanasyev B.V. ECONOMY OF MACHINE-BUILDING ENTERPRISES IN UKRAINE: CURRENT STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

The current state of economy of machine building in Ukraine and its current problems are analyzed in the article. On the base of investigation, negative consequences of the impact of the world financial crisis on the activity of enterprises of machine building are identified. The main perspectives of development of machine building in Ukraine for the next years are determined.

Keywords: engineering, scientific and technological progress, industry, innovations, machine-building complex of Ukraine.

Постановка проблеми. Машинобудування відіграє велику роль у процесі розвитку та зміцнення економіки України. Досвід економічно розвинутих країн світу показує, що їхнє зростання і становлення відбувалося саме за рахунок сучасних галузей, серед яких машинобудуванню належить одне з головних місць. Для України питання розвитку машинобудівної галузі є доволі актуальним, оскільки ця галузь є провідною у структурі вітчизняної промисловості, займаючи лідируючі позиції за обсягом виробництва продукції та розміщенням виробничих потужностей. Проте ситуація останніх років в Україні, що додатково ускладнюється негативними наслідками недавньої світової фінансової кризи, створює низку загроз для розвитку економіки вітчизняного машинобудування. А це, у свою чергу, створює загрози для соціально-економічного розвитку країни, зокрема щодо скорочення темпів і напрямів науково-технічного прогресу та розвитку суспільного виробництва. Зважаючи на це, актуальності набуває комплексне дослідження поточних тенденцій розвитку економіки машинобудування в Україні та її перспектив на майбутнє.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань розвитку економіки машинобудівної галузі в Україні займалися такі вчені, як: Ю. Барташевська, Н.В. Васюк, Б. Данилишин, Л.Є. Довгань, М.К. Колісник, В.В. Лобач, Д. Малащук, Н. Тарасова, Т.М. Чумакова, О. Шапуров та ін.

Не вирішені раніше частини проблеми. Незважаючи на значну кількість робіт у напрямі дослідження розвитку економіки машинобудування в Україні,

окремі питання, пов'язані з комплексним дослідженням поточного стану вітчизняного машинобудування та перспектив його розвитку в подальші роки, залишаються неповністю розкритими.

Метою статті є дослідження поточного стану економіки вітчизняного машинобудування та перспектив її розвитку в подальші роки.

Виклад основного матеріалу. Сектор машинобудування виступає основним компонентом переробної промисловості України. При цьому внесок сектора до валової доданої вартості переробної промисловості складає близько 25%, а до ВВП України – близько 3,5%. Основу машинобудівної галузі складають шість підгалузей, у той же час майже 51% загального обсягу продукції галузі виробляється трьома підгалузями: залізничне машинобудування, авіаційне/суднобудування, автотранспортне машинобудування. Слід також відзначити значний внесок до загального обсягу випуску продукції машинобудівної галузі з боку виробництва машин і устаткування загальнопризначення, а також виробництва електричного устаткування. Їх частка у загальному випуску складає 27% та 16% відповідно [3].

Відзначимо, що за період 2000–2013 рр. індекс промислової продукції машинобудування загалом мав схожу тенденцію до індексу промислової продукції для промисловості України в цілому (рис. 1).

Як видно з рисунка 1, у післякризовий період 2009–2013 рр. спостерігається падіння зазначених індексів промислової продукції. При цьому індекс промислової продукції машинобудування демон-

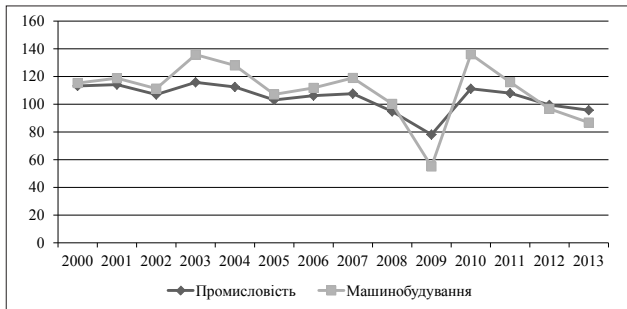


Рис. 1. Індекси промислової продукції за видами діяльності «Промисловість» та «Машинобудування» за період 2000–2013 рр., % до попереднього року [3]

стрував швидші темпи зниження, ніж аналогічний показник для промисловості України в цілому. Така сама ситуація спостерігається і в основних видах діяльності машинобудівної галузі України (рис. 2).

Рисунок 2 наочно демонструє зниження індексів промислової продукції за основними видами діяльності машинобудування у післякризові роки. Проте позитивним моментом слід відзначити несуттєве підвищення показника за період 2012–2013 рр. щодо виробництва електричного, електронного та оптичного устаткування в Україні поряд з іншими видами діяльності.



Рис. 2. Індекси промислової продукції машинобудування за основними підвидами діяльності за період 2000–2013 рр., % до попереднього року [3]

Загалом, слід відзначити активізацію суттєвих внутрішніх проблем машинобудівної галузі в кризовий та післякризові періоди. Так, виділяють низку чинників, що сприяли падінню промисловості України в цей період, зокрема відзначимо:

- зниження платоспроможності підприємств;
- зниження рівня добробуту населення;
- підвищення податкового тиску на підприємства;
- зниження вартості акцій українських підприємств та компаній;
- скорочення обсягів кредитування галузей економіки країни на фоні погіршення загального стану фінансової системи;
- падіння виробництва галузей економіки, які формують необхідний попит на продукцію промисловості [2].

Так, у 2009 р. падіння обсягів виробництва машинобудівної галузі відбулося майже на 53%. Відзначимо, що в кризовий період найбільших втрат зазнало виробництво транспортних засобів і устаткування,

яке за перше півріччя 2009 р. скоротилося майже на 65%. У той же час аналогічна ситуація є характерною і для автомобілебудування, яке до періоду кризи засвідчувало позитивну динаміку щодо зростання обсягів виробництва [2].

Зауважимо, що в Україні машинобудування значно залежить від внутрішнього попиту, а тому стан цієї галузі в значній мірі відображає зміни та ефективність внутрішніх ринків. У той же час частка обсягу продукції машинобудівної галузі в загальному обсязі експорту України складає близько 11% станом серпень 2014 р., а в загальному обсязі імпорту – близько 16%. Проте структура експорту та імпорту продукції машинобудування України протягом періоду січня–серпня 2014 р. є дещо різною.

Як демонструє рисунок 3, найбільшу частку в структурі експорту продукції машинобудування за аналізований період займають реактори ядерні, котли, машини (43%), електричні машини (35%), залізничні локомотиви (13%).

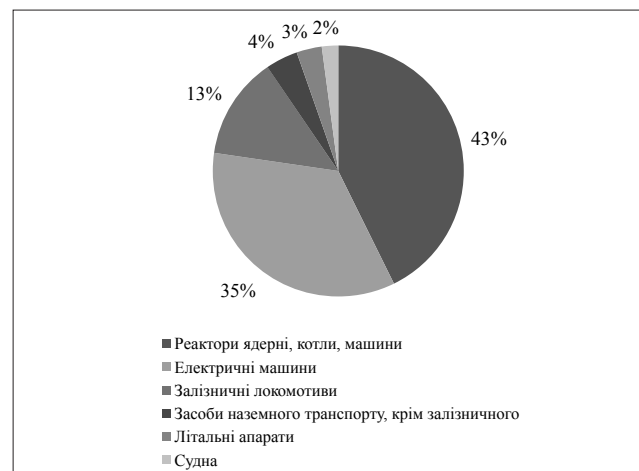


Рис. 3. Структура експорту продукції машинобудування України за період січень–серпень 2014 рр., % [3]

Поряд з цим, як видно з рисунка 4, у структурі імпорту продукції машинобудівної галузі за період січня–серпня 2014 р. найбільші частки займали: реактори ядерні, котли, машини (44%), електричні машини (31%), засоби наземного транспорту, крім залізничного (23%).

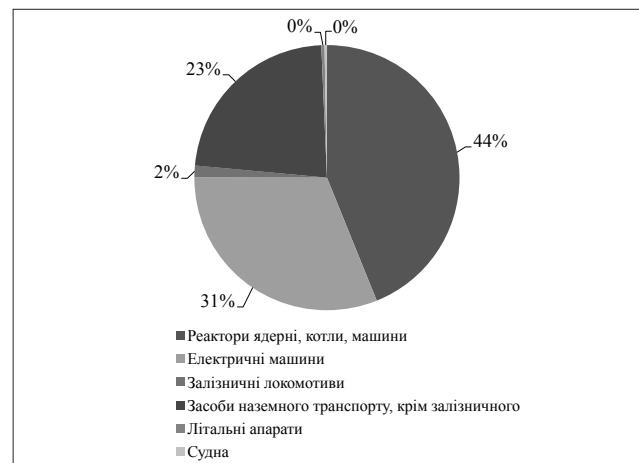


Рис. 4. Структура імпорту продукції машинобудування України за період січень–серпень 2014 рр., % [3]

Заслуговує на увагу дослідження й фінансових результатів діяльності вітчизняних підприємств машинобудівної галузі протягом останніх чотирьох років (табл. 1).

Як бачимо з таблиці 1, до 2012 р. спостерігалось поступове зростання прибутку машинобудівної галузі України в цілому, а після нього – помітне скорочення як в цілому по галузі, так і за підвидами діяльності. До того ж важливо відзначити отримання негативного фінансового результату за період січня-серпня 2014 р. на рівні близько 8844,1 млн грн в цілому за машинобудівною галуззю.

Важливим аспектом функціонування машинобудівної галузі України, який суттєво впливає на конкурентоспроможність підприємств, є використання застарілих технологій та зношених основних фондів. У той же час ці технології є високовитратними, що підвищує ресурсомісткість продукції машинобудівної промисловості та унеможливорює скорочення витрат виробництва та впровадження новітніх технологій. Так, на один долар США ВВП Україна витрачає у 2,6 рази більше середньосвітового рівня енергоресурсів, а продуктивність праці складає лише близько 25-30% рівня країн Європейського Союзу [1; 5].

Як зазначається в аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України [4], галузь машинобудування в Україні за показниками інноваційної діяльності переважає інші галузі. Проте наразі існує низка проблем, які стримують впровадження інновацій у машинобудівний сектор вітчизняної економіки, основними з яких є такі:

- низький рівень концентрації виробництва, що є характерним перш за все для наукоємних галузей великих організаційних структур. Відсутність концентрації та інтеграції українських виробників машинобудівної промисловості веде до розпорошення зусиль виробників, неефективного розподілу та використання коштів для інноваційної діяльності тощо;

- недостатня реалізація потенціалу виробництва товарів спільно з іноземними партнерами. У цьому випадку налагодження спільного виробництва нових інноваційних товарів дозволить одночасно і підвищити прибутковість, і отримати нові технології, що позитивно вплине на збільшення інноваційного потенціалу суб'єктів господарювання;

- недостатній рівень розвитку потужних комплексних центрів з повним циклом робіт: дослідницьких, дослідно-конструкторських, випробувальних, виробничих, інноваційних, супроводження машин та систем машин в експлуатації, ремонту тощо;

- припинення співпраці з підприємствами та організаціями машинобудування Російської Федерації та інших країн СНД;

- хронічна нестача кадрів, погіршення вікової структури працівників галузі та відсутність зміни

поколінь. Проблемою машинобудівної галузі є також і неповне використання робочого часу – його втрати становлять 17-20%;

- неефективне виконання певних цільових програм розвитку машинобудування, відсутність необхідних обсягів їхнього фінансування з державного бюджету;

- невисокий платоспроможний попит на інноваційну продукцію галузі машинобудування, що в деякій мірі викликано низькими темпами становлення сучасного ринку інноваційної продукції в Україні та іншими умовами.

У цілому ж можна виділити такі основні проблеми економіки машинобудування в Україні, які існують на сьогоднішній момент:

- обмежений внутрішній попит на українську продукцію машинобудівної галузі;

- відсутність зовнішніх джерел фінансування витрат підприємств машинобудування, у тому числі обмеження обсягів кредитування банками;

- низькі темпи впровадження інновацій на підприємствах машинобудівного сектору економіки;

- погіршення збутових каналів машинобудівних підприємств за кордон через розрив зв'язків з окремими імпортерами вітчизняної продукції;

- застарілі основні фонди та відсутність можливості здійснити їх реконструкцію в потрібному обсязі;

- недосконалість податкової, інвестиційної, соціальної політик держави;

- недостатній державний контроль за діяльністю монополій та посередників;

- продукція вітчизняного машинобудівного комплексу є неконкурентоспроможною за окремими параметрами, а тому втрачає свої позиції на ринку тощо.

Зважаючи на окреслені проблеми розвитку економіки машинобудування в Україні, можна визначити такі перспективи діяльності вітчизняних підприємств даної галузі у подальші роки:

- запровадження підприємствами різних заходів з метою скорочення витрат;

- скорочення обсягу експорту продукції машинобудівної галузі до інших країн;

- запровадження державних програм оновлення підприємств машинобудівного комплексу та сприяння залучення до них інвестиційних ресурсів;

- використання державних закупівель для штучного підвищення попиту на окремі види продукції машинобудування;

- виведення з ринку нерентабельних суб'єктів господарювання тощо.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, можемо стверджувати про присутність низки проблем, які стримують розвиток вітчизняної машинобудівної галузі. У складних соціально-економічних умовах у країні, зокрема за відсутності попиту

Таблиця 1

Чистий прибуток (збиток) підприємств машинобудування за підвидами промислової діяльності за період 2010–2014 рр., млн грн [3]

	2010	2011	2012	2013	січень-серпень 2014
Машинобудування	4204,9	10639,6	9268,8	2768,6	-8844,1
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	-65,4	1123,3	320,1	199,4	-259,5
Виробництво електричного устаткування	440,8	34,6	1125,8	506,2	-2407,8
Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	1000,8	1701,7	1429,3	759,9	-1116,7
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	2828,7	7780	6393,6	1303,1	-5060,1

на вітчизняну продукцію, відсутності джерел фінансування, нестабільних зарубіжних ринків збуту продукції, необхідності оновлення основних фондів та впровадження інновацій, подальша діяльність машинобудівних підприємств України ставиться під велике питання. Така ситуація вимагає перегляду державної стратегії розвитку промисловості України, в якій машинобудівному комплексу має приділятися одне із провідних місць, зважаючи на її належність до основної капіталоутворюючої галузі національного господарства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дзюба М.І. Аналіз стану машинобудівних підприємств України на зовнішніх та внутрішніх ринках [Електронний ресурс] / М.І. Дзюба // І Міжнародна науково-практична Internet-конференція «Управління економічною діяльністю промислових підприємств в системі сучасних глобалізаційних процесів. – 2011. – Режим доступу : <http://mev-hnu.at.ua>.
2. Кризові явища в промисловості України та пріоритетні заходи антикризової політики [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України. – 2009. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/Jul2009/05.htm>.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>.
4. Собкевич О.В. Пріоритети та важелі державної політики підтримки інноваційного розвитку машинобудівної промисловості України [Електронний ресурс] / О.В. Собкевич, Є.В. Белашов // Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1273>.
5. Черномазюк А.Г. Сучасні тенденції розвитку вітчизняного машинобудування та його ресурсні детермінанти / А.Г. Черномазюк, В.В. Стадник // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – № 2(6). – С. 91-99.

УДК 331.108.26

Бодарецька О.М.
завідувач

*Навчально-консультаційного центру
Національного університету «Львівська політехніка» у м. Хмельницький*

ВИКОРИСТАННЯ ТИМЧАСОВО ЗАЛУЧЕНОГО ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЙОГО МОТИВУВАННЯ

У статті розглянуто особливості використання тимчасово залученого персоналу підприємств та специфіку його мотивування у сучасних умовах. Обґрунтовано взаємозв'язок між використанням тимчасово залученого персоналу та гнучкістю зайнятості. Представлено типи працівників, що об'єднуються поняттям «тимчасово залучений персонал». Охарактеризовано міжнародний досвід використання такої форми зайнятості. Наведено переваги і недоліки залучення тимчасового персоналу. Розглянуто перспективи розвитку ринку тимчасово залучених працівників в Україні. Наведено й охарактеризовано основні завдання, які постають перед керівництвом компаній у сфері управління тимчасово залученим персоналом. Розглянуто місце позаштатних працівників у структурі персоналу підприємств. Обґрунтовано важливість побудови гнучких стратегій сегментування щодо тимчасово залучених працівників. Доведено необхідність розроблення дієвих механізмів ангажування позаштатних працівників у діяльність компаній. Охарактеризовано основні передумови розвитку ринку тимчасової зайнятості. Обґрунтовано важливість формування дієвих інструментів мотивування тимчасово залучених працівників.

Ключові слова: аутсорсинг персоналу, аутстафінг персоналу, лізинг персоналу, мотивування, персонал, тимчасово залучений персонал, фрілансер.

Бодарецкая О.М. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВРЕМЕННО ПРИВЛЕЧЕННОГО ПЕРСОНАЛА ПРЕДПРИЯТИЙ И ЕГО МОТИВИРОВАНИЕ

В статье рассмотрены особенности использования временно привлеченного персонала предприятий и специфику его мотивирования в современных условиях. Обоснована взаимосвязь между использованием временно привлеченного персонала и гибкостью занятости. Представлены типы работников, объединенных понятием «временно привлеченный персонал». Охарактеризован международный опыт использования такой формы занятости. Приведены преимущества и недостатки привлечения временного персонала. Рассмотрены перспективы развития рынка временно привлеченных работников в Украине. Приведены и охарактеризованы основные задачи, стоящие перед руководством компаний в сфере управления временно привлеченным персоналом. Рассмотрено место внештатных работников в структуре персонала предприятий. Обоснована важность построения гибких стратегий сегментирования к временно привлеченным работникам. Доказана необходимость разработки действенных механизмов вовлечения внештатных работников в деятельность компаний. Охарактеризованы основные предпосылки развития рынка временной занятости. Обоснована важность формирования действенных инструментов мотивации временно привлеченных работников.

Ключевые слова: аутсорсинг персонала, аутстафтинг персонала, лизинг персонала, мотивация, персонал, временно привлеченный персонал, фрилансер.

Bodaretska O.M. USE OF TEMPORARY COMPANY STAFF EMPLOYMENT AND ITS MOTIVATION

The article considers the peculiarities of using temporary company staff employment and the specificity of its motivation in the modern world. It proves the relationship between the use of temporary staff employment and its flexibility; presents types of workers that are combined within the term of «temporarily employed staff»; gives the characteristics of international experience in the use of temporary employed personnel; points the advantages and disadvantages of temporary staff employment; considers prospects of development of market of the temporary staff employment in Ukraine; points and characterizes the main tasks for the company management in the field of temporary staff employment; considers the place of freelance workers in the company personnel structure; points the importance of building flexible segmentation strategies on temporary staff employment; proves the necessity of developing effective mechanisms for engagement of freelance workers in the activities of companies; characterizes the basic prerequisites of temporary staff employment market development; proves the importance of forming effective tools to motivate temporary employed staff.

Keywords: HR outsourcing, HR outstaffing, staff leasing, motivation, personnel, temporary employed staff, freelancer.